

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Viyana Filarmoni'nin Değişmeyen Yeni Yıl Konserleri

Restorasyonu yeni tamamlanan Big Ben'in 31 Aralık gece yarısı 12'yi vurmasıyla 2021'e veda edip, 1 Ocak 2022 sabahı Viyana'dan naklen yayınlanan yeni yıl konserini dinlerken hızla değişen bir dünyada değişmeyen bir tabloya bakar gibiydim...

O çiçeklerle bezeli altın salonun dokusu, o kulaklara hoş gelen 19. yüzyıl danslarının Strauss ailesi ve çağdaşlarının tezgâhından çıkma zarif melodik hatları, çoktan kaybolup gittiğini düşündüğümüz bir asrın, aksine, sanatın gücüyle tıpkı yeniden küllerinden canlanan bir anka kuşu gibi karşımızda belirmesi, bilhassa Covid'le mücadele ettiğimiz şu iki yılın ardından, geçen sene bomboş olan salona -bu yıl yarı kapasiteyle de olsa- dinleyicilerin geri dönmüş olduğunu görmek bilhassa umut verici bir duyuydu. Ve Daniel Barenboim'in konserin kapanışında söylediği şu sözler hepimiz için ibret vericiydi: "Viyana Filarmoni Orkestrası'nın her yıl bu konseri vermesi çok önemli. Ama bugün daha da önemli, çünkü dünya hepimizin bildiği gibi çok zor bir durumda. Bugün burada birçok müzisyenin tek bir vücut, tek bir topluluk hâlinde bir araya geldiğini görüyorsunuz. Bence düşünen ve aynı hisseden bir grup insan. Bence örnek alınmalı. Covid sadece tıbbi bir felaket değil. Bu bir insanlık felaketidir. Hepimizi birbirimizden uzaklaştırmaya çalışan bir felakettir. Ve söylememe izin verirseniz, bence hepimiz bu harika ve eşsiz topluluğu örnek almalıyız. Sadece büyük müzisyenler oldukları için değil, bunu hepimiz biliyoruz, ama onların bu korkunç virüsle baş etmekte sergiledikleri ortak duruşları açısından örnek almalıyız."

Bence Barenboim'in bu kıymetli sözleri, sadece Covid felaketi için değil, tabiatlarında mevcut olan pek çok farklı seslerle hayatın o renkli armonisini tek bir vücut hâlinde bir

Oğul Johann Strauss
(August Eisenmenger, 1888)

türlü yakalamayı beceremeyen kolektif insanoğluna genel bir mesajdı. Ahenkli müziğin her zaman olduğu gibi pozitif ve birleştirici özelliğine de en güzel örnekti. Esasında hiç tahmin edilemeyecek bir tezatla Viyana Filarmoni Orkestrası'nın rafine bu geleneksel yeni yıl konserleri modern dünyanın belki de en karanlık ve barbar günlerini yaşadığı, orkestra üyelerinin ve ailelerinin yaşamlarıyla ilgili sürekli endişe duydukları bir ortamda, Hitler Almanyasına dahil olmuş bir Avusturya'da, II. Dünya Savaşı'nın ilk aylarında doğmuştu. Orkestra, millî sosyalist hükümete bağlı toplamak amacıyla 31 Aralık 1939'da tamamı Strauss ailesinin eserlerinden oluşan bir matine programı düzenlemiş, ertesi yıl konser 1 Ocak 1941'de "Johann Strauss

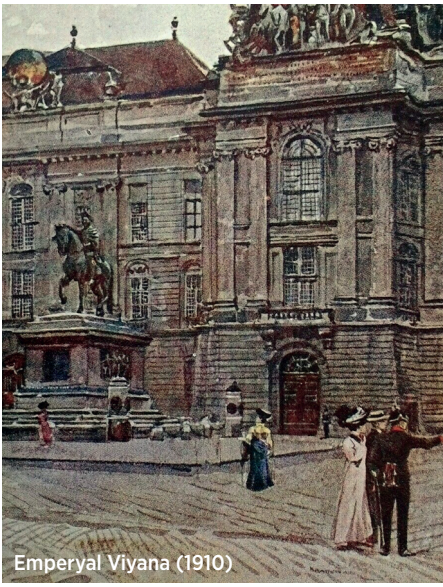
Viyana'dan yeni yıl tebriği, 1911 (Emre Aracı koleksiyonu)

Konseri" olarak verilmişti. Her iki konseri de idare eden şef Clemens Krauss idi ve savaş yıllarında Krauss'un idaresinde Viyana'da düzenlenen bu yeni yıl matine konserleri, her ne kadar şehrin bireysel kimliğini yansıtırsa da doğal olarak bir tür Nazi propagandası olarak görülecekti. Nitekim savaş sonrası müttefikler Krauss'un Viyana'daki kariyerine geçici olarak ara verdirmişler ve bu dönem yeni yıl konserleri şef Josef Krips idaresinde devam etmişti. Savaş sonrası adını temize çıkartmayı başaran Krauss 1948'de Viyana'ya geri dönecek ve 1954'teki ölümüne kadar yeni yıl konserleri onun idaresinde devam edecekti.

Clemens Krauss'un 16 Mayıs 1954'deki beklenmedik ölümü orkestra idaresini bir süre kararsız bıraktıysa da artık gelenekselleşmiş bir hâl alan yeni yıl konserlerini 1955'ten başlamak üzere orkestranın baş kemancısı Willi Boskovsky üstlendi ve çeyrek asır bu görevi başarıyla sürdürdü. Boskovsky aynı zamanda Baba Johann Strauss'un konserlerinde yaptığı ve oğlunun da sürdürdüğü gibi kimi konserde orkestrayı kemanıyla idare ediyordu. Bozulan sağlığından ötürü Boskovsky 1980'de görevini Lorin Maazel'e devretti. Maazel 1986'ya kadar düzenli olarak yeni

yıl konserlerini idare edecek, ileriki yıllarda da bu konserlerde misafir şef olarak yer alacaktı. Böylelikle artık her yıl değişik bir yıldız şefin idaresinde gerçekleşen ve bugün alışık olduğumuz konser düzeneğine geçilmiş oluyordu; Herbert von Karajan, Claudio Abbado, Zubin Mehta, Riccardo Muti, Seiji Ozawa ve daha niceleri, hepsi gelip geçecekti o çiçeklerle bezeli sahneden herkesin yeni yılı umutla karşıladığı o 1 Ocak günlerinde.

Esasında bugün adı Viyana'yla özdeşleşmiş olan Strauss hanedanını Viyana Filarmoni Orkestrası uzun yıllar boyu görmezden gelmişti. 1842'de kurulmuş ve ciddi sanat icra eden müzisyenlerden oluşan bu orkestranın salon müziği bestecilerinin popüler danslarıyla ilgisi olamazdı. Bu durum ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Liszt, Wagner ve Brahms gibi bestecilerin Strauss ailesine olan itibarlarıyla değişecekti. Viyana Filarmoni Orkestrası'nın resmî web sitesindeki tarihçeye göre Oğul Johann Strauss ile orkestra arasındaki ilk buluşma 22 Nisan 1873'te, bugün de o canlı konserleri izlediğimiz, Musikverein'da gerçekleşmişti. Bu görkemli salonda verilen Viyana Opera Balosu'nda Strauss Op.354, *Wiener Blut* valsini kemanıyla idare etmiş,

Emperyal Viyana (1910)

bir sonraki buluşma ise 4 Kasım 1873'te ünlü *Mavi Tuna* valsini idare ettiği konserde gerçekleşmişti. 11 Aralık 1877'deki konserde ise Strauss "Eski ve Yeni Viyana'dan Hatıralar" adı altında kendi eserlerinden oluşan bir popürü idare etti. Viyana Filarmoni Orkestrası, Johann Strauss'un 1894'teki 50. jübile yılı kutlamalarında da yer alacaktı. Son buluşma ise 22 Mayıs 1899'da Saray Operası'nda gerçekleşti. O akşam Strauss *Die Fledermaus* operetinin uvertürünü idare etti. Ama bu konserin orkestra için hüznü hatırası şuurlarda hep kalacaktı; zira Strauss konserde üşütmüş ve soğuk algınlığı zatürreye dönüşünce 3 Haziran 1899'da 73 yaşında Viyana'da hayata gözlerini yummuştu.

Esasında Strauss'un ölümünün ardından besteleri de Viyana Filarmoni Orkestrası'nın konser repertuarında artık yer almaz olacaktı. Ta ki 1921'de Viyana'nın Stadtpark'ında bestecinin o ünlü heykeli açılıncaya kadar. Strauss anısına bir heykel yaptırmak düşüncesi ilk olarak 1903'te gündeme gelmiş, ancak yeterli maddi kaynak sağlanamayınca ve araya I. Dünya Savaşı girince uzun yıllar bu teşebbüs sonuç vermemişti. Savaş sonrası yeterli bütçe sağlanınca Goethe anıtını da yapan heykeltıraş Edmund Hellmer'in eseri olan Strauss heykeli en nihayet 1921'de

WIEN - Johann Strauss - Denkmal 5017

1921'de Viyana'nın şehir parkında açılan Strauss Anıtı

açıldı. O zaman Strauss'un valslerinden bir seçkinin yer aldığı bir konser düzenlenmiş ve bu konseri Arthur Nikisch gibi dünya çapında bir şef idare etmişti. Dört yıl sonra 1925'te ise bestecinin doğumunun 100. yılında Felix von Weingartner idaresindeki Viyana Filarmoni Orkestrası tamamen Strauss'un eserlerinden oluşan konserler verdi. Bu konserler Strauss konserlerinin doğuşu açısından bir mihenk taşı olacaktı; zira Clemens Krauss 1929'dan 1933'e kadar Salzburg Festivali'nde düzenli olarak, ileride yeni yıl konserlerindeki formata dönüşecek olan, Strauss programları idare etti. Bugün bildiğimiz anlamda, Musikverein'dan 90 ülkeye canlı yayınlanan yeni yıl konserleri de böylelikle doğmuş oluyordu.

Musikverein'in bir tapınak havasındaki altın salonunun inşaatı İmparator Franz Josef'in Viyana'da 1857'de gerçekleştirmeye başladığı bir dizi imar hareketleri sonucunda hayat bulacaktı. O yıl Viyana'nın eski şehir surları yıktırılmış ve yerine Ringstrasse olarak bilinen birbirlerine bağlı dairesel bulvarlar inşa edilmişti. 1863'te İmparator, Karls-

Eski bir fotoğrafta Musikverein

Musikverein'da bir konser (1890'lar)

kirche karşısındaki arsaya kendilerine modern ve yeni bir konser salonu inşa etmeleri için Gesellschaft Musikfreunde olarak bilinen Viyana'nın Müzik Dostları Derneği'ne verdi. 1812'de kurulan dernek o tarihten beri şehir-

de konserler düzenliyor, bestecilere destek oluyordu. Gerçi Gesellschaft Musikfreunde 1818'de profesyonel bir müzisyen olarak derneğe üyelik başvurusu yapan Franz Schubert'i geri çevirmişti. Dernek yeni binanın projesini

Musikverein'da Yeni Yıl Konseri, 1 Ocak 2011 (Fotoğraf: Emre Aracı)

Danimarka asıllı mimar Baron Theophil Hansen'e verdi. Viyana'ya gelmeden önce Atina'da sekiz yıl yaşamış olan Hansen Antik Çağ Yunan mimarisinden bir hayli etkilenmiş ve projelerinde klasik Yunan tapınaklarının hatlarını sadık bir şekilde kullanan bir mimardı. Bugün Musikverein'in dokusunda her açıdan bakıldığında hissedilen bu neoklasik mimari unsurlar hiç şüphesiz ki Hansen'in estetiğinin bir eseri olarak hayat bulmuştu. ORF kameramanlarının her yeni yıl konserinde salondan altın varak kaplı ayrı bir karyatit detayını ekranlarımıza yansıttığı ve Oğul Johann Strauss'un en tanınmış portresinin de ressamı olan August Eisenmenger'in fırçasından çıkma tavan fresklerinden bizlere bakan Apollo ve dokuz ilham perisinin Viyana'nın o bir devir görkemli geçmişini hâlâ yaşadığına hiç şüphe yok.

1980'lerdeki öğrencilik yıllarımda

İstanbul'daki evimde TRT'de ilk izlediğim Viyana Yeni Yıl Konseri'ni Lorin Maazel idare ediyordu. Aradan 30 yıl geçmiş, 2010 Aralık ayının son günleriydi. Yeni yıl için annemle Viyana'ya gitmiştik. Yılbaşından birkaç gün önce tesadüfen girdiğimiz bir bilet acentesinde Musikverein'daki yeni yıl konseri için bilet olduğu bilgisi kulağıma çaldı. O an kulaklarıma inanmadıysam da bilgi doğruduydu. Zira Musikverein'daki yeni yıl konserlerinin biletleri, değil aylar öncesinde yıllar öncesinde tükeniyordu. Ayakta durmak koşuluyla televizyon kameralarının olduğu giriş katında küçük bir kontenjan açılmıştı ve bizler 1 Ocak 2011 sabahı elimizde biletlerimizle Musikverein'in yolunu tutmuştuk. Ekranlardan her sene görmeye alışık olduğumuz aynı salon, aynı repertuar ve aynı kılık. O altın tapınakta Avusturyalı şef Franz Welsch-Möst Viyana Filarmoni

Eski bir kartpostalda Hotel Imperial, Viyana

Emre Aracı Musikverein'da, 1 Ocak 2011 (Fotoğraf: Bilge Aracı)

Orkestrası'nın karşısına çıktığı zaman benim için gerçekle hayal çoktan birbirine karışmıştı; yine Strauss valsleri, polka ve galopları ve yine en sonunda hepimizin alkış tuttuğu *Radetzky Marşı*. Konser bitiminde dinleyiciler sahnedeki çiçekleri topluyorlardı ve ekranlarda bir tablo gibi duran beyaz bir gül kısa sürede ceketimin yakasındaki yerini bulmuştu. Konser sonrasında Musikverein'in hemen bitişiğindeki Hotel Imperial'da öğle yemeği yerken o gülün kokusunda emperyal Viyana'nın hiç solmamış ve değişmeyen bu Yeni Yıl geleneği, 2011 Moleskine günlüğümün ilk sayfalarındaki tasvirini, arasına koyduğum Viyana Filarmoni Orkestrası'nın o küçük bilet zarfıyla, belki de hayatımın en anlamlı hatıralarından biri olarak bulacaktı. 1 Ocak 2022 sabahı o ekrana bakarken de şuurum çoktan on bir sene öncesine ve o salona gitmişti... 🌸

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.